

vent-nos ara de Llorente a Blasco), el poema «Avant!» (1891) —atenent precisament la demanda de Lluís RODA (2018: 303) d’assignar-li «el paper útil i explicatiu que poguera correspondre-li al si de la cultura literària dels valencians i del conjunt de la literatura catalana»— podria ser llegit, a banda del que ens indiqui sobre les vicissituds personals de l’escriptor valencià, com una mostra rellevant de la nova sensibilitat literària —i del substrat ideològic corresponent— que irromp a l’inici de la dècada dels noranta, i que fins ara tenia l’emblema en el famós article «Viure del passat» (1892) de Jaume Brossa.

I un últim comentari. El llibre de Ferrando, encara que pertany de ple al gènere dels estudis acadèmics, traspua connexions, encara que contingudes, amb les literatures del jo. El protagonista de *Cartes de soldat* i *Pro patria*, el jove que mor a Cuba, era de Benicòlet, poble de naixement de Ferrando. Aquest lligam empeny el catedràtic emèrit —que, a més, tenia un avi que va anar a la guerra de Cuba— a oferir-nos una acurada investigació sobre els possibles vincles de la narració de Llorente amb la realitat històrica. Unes pàgines sucoses (ps. 80-89), amb un punt d’emotivitat, que acaben de completar un treball que, certament, mereix una lectura atenta.

BIBLIOGRAFIA

- FERRANDO (1988): Antoni Ferrando, «Llengua literària i actitud política en Teodor Llorente. A propòsit de *Cartes de soldat* i *Pro patria*», *Caplletra*, 4 (1988), ps. 91-112. Reproduït parcialment dins ROCA (2011), ps. 192-194.
- ROCA (2011): Rafael Roca (ed.), *Teodor Llorente, patriarca de la Renaixença*, València: Acadèmia Valenciana de la Llengua.
- RODA (2018): Lluís Roda, «*¡Avant!* Un poema inèdit de Vicent Blasco Ibáñez —revisat per Constantí Llobart», *Revista Valenciana de Filologia*, nova etapa, 2 (2018) ps. 289-349.

OLIVERAS, Neus: *Farmàcia, poesia i societat al Vendrell de Joan Ramon i Soler (1851-1900). Estudi del seu llegat a l’Arxiu Comarcal del Baix Penedès*, El Vendrell: Impremta Ramon, 2021.

ALBERT GENER

Universitat de Barcelona
 albertgenmart@gmail.com

Hi ha autors en qui la singularitat de la seva obra conflueix amb el ritme del segle, intervenint-hi; temps i artista, fins a contracor, acaben assemblant-se: esdevenen, si no sinònims, significats propers. N’hi ha d’altres que es projecten tan sols lo-

calment, en la circumstància: s'afilien, acrítics si es vol, a les dinàmiques del segle, mancats de la capacitat, l'oportunitat o l'afany de torçar-ne el rumb. Tot i que són els més afins al temps, paradoxalment no en poden ser l'emblema.

El testimoni literari del vendrellenc Joan Ramon i Soler, desenterrat en el nou estudi de Neus Oliveras Samitier, no ha gaudit ni tan sols d'una perdurança local. L'estudi, que no prova de ressuscitar al cànon un autor que no és susceptible de formar-ne part, encara la qüestió amb encert; ha reeixit a informar sobre un personatge que serveix per a caracteritzar la vida cultural del Vendrell vuitcentista i que ajuda a comprendre el paper de la literatura en les classes cultes de l'època; això és, els gustos i els usos literaris d'unes classes cultes comarcals que participen, no internament però orbitant-hi, de les dinàmiques de la capital del país. L'estudi, alhora, se sustenta en una recerca documental intensiva que compta amb més de 1.500 ítems, alguns dels quals bellament reproduïts en el llibre; una documentació que, juxtaposada, permet de crear un retrat fidel de l'home, el lloc i el temps.

La primera part de l'estudi se centra en el retrat de l'home. Neus Oliveras en reconstrueix l'arbre genealògic i en perfila els anys de formació. Articulat sobre el carteió familiar d'aquests primers anys, el perfil formatiu de Ramon i Soler té el valor d'esbossar un itinerari típic, si bé particular del personatge, que posa en evidència les zones d'influència, o si més no de recurrència, dels habitants de la capital del Baix Penedès. Alhora, la correspondència familiar, d'un caràcter més aviat casolà i pràctic, simpàtica per anecdòtica, permet emperò de validar uns determinats usos lingüístics —s'escriuen en castellà— i acostar-se als valors domèstics del segle XIX. Lateralment, les cartes donen informació sobre la vida local (per exemple, la festa del pa beneït; dita, encara ara, del *pa beneït*) però també de les circumstàncies polítiques i socials en les quals és immers el país, com ara l'esment a esdeveniments vinculables a la Revolució de 1868.

Després d'una etapa formativa de lleu itinerància, Joan Ramon i Soler s'assenta al Vendrell, ja com a farmacèutic. La seva farmàcia esdevé, tal com escriu el seu amic, Josep Aixalà, «el Quarter General, el Gran Consolat, per on passaven a l'arribar al Vendrell tots els que dintre del catalanisme, en qualsevolga de ses manifestacions, s'interessen pel seu desenrotllament» (p. 31). Delata, doncs, la importància de la figura del farmacèutic a les viles, que depassa l'estricta funció sanitària i que es projecta amb una influència particular sobre la vida social, i per tant cultural i política, dels municipis catalans. En aquesta línia, Ramon i Soler esdevé un veritable dinamitzador de cultura, tasca que palesen les seves intervencions poètiques a la premsa, la participació en la Comissió executiva del Certamen Científic-literari (1887) del Vendrell, presidit per Àngel Guimerà, o, també, el fet que esdevingués professor de Retòrica i Poètica del Colegio de Vendrell.

L'obra literària de Ramon i Soler, heterogènia, pot llegir-se a través de diversos nuclis de sentit, aglutinadors. En primer lloc, cal parlar d'una poesia de circumstàncies, l'emblema de la qual és una llibreta inèdita d'epitalamis, conservada a l'Arxiu Històric del Baix Penedès (AHBP). Aquest aplec de textos té un doble

interès històric: d'una banda, permet de perfilar tot de personatges vendrellencs de rellevància, homenatjats amb un poema del farmacèutic el dia de les seves nocces —convertint els dedicataris en un element tan important com el text, si no més—, i de l'altra, els tals testimonis poètics donen compte dels models literaris epocals i d'uns determinats usos socials de la literatura, vinculats a uns hàbits, a uns rituals col·lectius.

Hi ha, en segon lloc, una doble adhesió, no necessàriament antitètica, a dues possibilitats literàries del vuit-cents. D'una banda, cal vincular Ramon i Soler amb el jocfloralisme —«A la Pàtria, Fe i Amor / canto amb versos a tota hora» (p. 67)—, el qual també li és propici en l'objectiu de desplegar-se literàriament en la qualitat, tan afanyada, de poeta local; això és, amb tota la filiació nacionalista i romanitzant que implica, l'assaig d'encimbellar-se com a poeta del lloc. Malgrat això, també se'l pot inscriure en una certa tendència realista, vehiculada per un humorisme de caire costumista, que es realitza en el seu únic llibre que passa per la impremta, intítulat amb el títol tan delatador *Quadros del natural*. Una doble adhesió que podria sintetitzar-se amb el «Cant de l'àtom», que fa conviure en perfecta harmonia els valors tradicionals catòlics i el cientisme: «Quan Déu va dir: *Fiat*, jo era, certíssim / a dins lo ser últim, ja ell me va dur» (p. 69).

Farmacèutic i professor de retòrica a la vila, eventualment administrador de correus, el llegat de Ramon i Soler és més interessant com a peça que com a engranatge autònom. Hom pot inferir del llibre que el gran valor del personatge no és cap altre sinó la tipicitat.

Una tipicitat, tanmateix, que s'esdevé en un ambient privilegiat i en una posició clau de la vida vilatana. Però per explicar-ho cal, encara, tornar a la immediata-sa del present. A propòsit de la capitalitat cultural del Vendrell l'any 2020, el Palau Robert va acollir l'exposició *El Vendrell. L'època daurada: Casals, Fenosa, Guimerà i Nin*. El títol, qui sap si una mica hiperbòlic, semblava que es demanés sobre les raons per les quals una vila més aviat petita havia estat capaç, durant gairebé un segle, de generar personatges d'interès nacional i fins d'abast mundial. Aquesta pregunta sense resposta, la qual no ha de ser aliena al poder de la casualitat, bé demanava un discurs, un discurs i una traça que l'exposició no oferia, esdevenint tota ella superficial i innòcua, turística. El buit de l'exposició sembla que aconseguís sadollar-se una mica amb les informacions de Neus Oliveras, que converteix la segona part del llibre en una descripció del teixit associatiu i cultural de la vila penedesenca, de gran riquesa i vitalitat, recolzat en un procés industrial en floració. A causa d'aquest ambient que no debades es pot titllar d'exuberant, la tipicitat de Ramon i Soler topa feliçment, per raons purament geogràfiques, amb l'atipicitat de personatges com un Jaume Carner o tot un Àngel Guimerà, amb qui manté també relació epistolar i comparteix espais; i també sap teixir una fecunda relació amb els músics, com el pare de Pau Casals, Carles, que musica fins a set poemes de Ramon i Soler, o Benvingut Socies, amb qui també col·labora.

L'estudi de Neus Oliveras dona els materials necessaris per a caracteritzar, deia, l'home, el lloc i el temps. Dona compte d'un personatge estretament imbrici-

cat en les dinàmiques del segle: veure Ramon i Soler és veure el segle XIX, el segle XIX menut; això és, l'efecte general de les estratègies, polítiques i literàries, del catalanisme —més enllà dels murs de la ciutat comtal. Alhora, és tant un llibre d'un inqüestionable interès local —redescobreix un personatge oblidat, reconstrueix la història de la vila— com una mina de documents que bé afecta la història gran, i n'és afectada. L'aplec de materials, útil i necessari en ell mateix, és susceptible d'esdevenir una font complementària per a estudis de més gran abast i, alhora, l'espurna de noves investigacions.

RICART, Enric-Cristòfol: *Quaderns Kodak*, Enric Blanco (ed.), Lleida, Vilanova i la Geltrú: Punctum, Aula Joaquim Molas, 2020.

ISABEL MARCILLAS-PIQUER

Universitat d'Alacant

isabel.marcillas@cloud.ua.es

L'any 1923, deia Enric-Cristòfol Ricart (Vilanova i la Geltrú 1893-1960) —gravador, pintor i intel·lectual català— que «en un diari tot hi cap i fa bonic precisament per això de que sigui la plasmació sinceríssima del moment, la instantània que ens permet recordar, reconstruir, amb indiferència, amb llàgrimes als ulls o amb un lleu somriure» (p. 186). Amb aquests mots, Teresa-M. Sala enceta el pròleg a l'edició, a cura d'Enric Blanco, dels diaris del qui ha estat considerat per alguns el millor xilògraf català. Els mots que reportem ens permeten fer atenció a dos aspectes que caracteritzen fonamentalment el volum ressenyat: d'una banda el fet que es tracta d'escriptura diarística, un gènere encara poc conreat per al consum públic en l'època en què va ser redactat i, de l'altra, la sinceritat amb què l'escriptura copsa el moment, situant-lo en el mateix plànol que una imatge captada per una càmera fotogràfica: d'aquí la plasticitat del títol, ideat pel mateix Ricart, que sense cap mena de dubte convida a la lectura, atenta o en diagonal, que permet escorcollar els interessos i les contingències d'una vida plena de reflexions culturals i professionals, més que no pas personals, familiars o sentimentals.

Quaderns Kodak és un volum considerable que abraça el ventall cronològic de la vida del seu artífex entre el 1920 i el 1956, quatre anys abans de la seva mort. Com hem comentat, el pròleg de Teresa-M. Sala precedeix l'edició d'Enric Blanco. Per la seva banda, Blanco sintetitza els eixos principals de l'escriptura de Ricart en una introducció bastida sobre una acurada bibliografia que permet una aproximació escaient, no només als diaris del gravador, sinó també a l'època i als esdeveniments culturals que van caracteritzar el moment en què van ser escrits. El gruix del volum es divideix en set apartats confegits per l'anomenada Llibreta de París —un primer assaig d'escriptura diarística, que comprèn les vivències viscudes per l'autor entre febrer de 1920 i maig de 1922—, i el contingut dels sis quaderns Kodak: Kodak 1